

Het Huis de Haene, Meelstraat 1 te Zierikzee

H. Uil en J.L.C. Weyts

Inleiding

In Zierikzee, tussen de Meelstraat en de Poststraat staat een opmerkelijk laatmiddeleeuws woonhuis. Het is opmerkelijk door zijn voor deze stad uitzonderlijke hoogte en lengte, maar vooral ook door de bijzondere gevels aan beide straten. Die aan de Meelstraat spant daarbij de kroon. De in 2002 aan deze gevel uitgevoerde restauratiewerken gaven aanleiding tot de navolgende beschouwing.

De historische achtergrond

Zierikzee dateert vermoedelijk uit de 10de eeuw en ontstond aan een kreek, die uitmondde in de Gouwe, het water dat Schouwen van Duiveland scheidde. De Gouwe vormde een van de belangrijkste verbindingen tussen Holland en Vlaanderen. De kreek vormde een natuurlijke haven voor de vissers, die zich hier vestigden. Ene Zierik moet een van de eerste lokale machtshebbers zijn geweest. Naar hem werd de kreek, die Ee heette, genoemd: Zierik's Ee, vervormd tot Zierikzee. De bebouwing concentreerde zich aanvankelijk in het gebied langs de zoëven genoemde kreek. De kreek werd afgedamd – de huidige Dam – waardoor een grote oppervlakte beschikbaar kwam voor de bouw van openbare gebouwen en huizen.

Het eerste stadsrecht dateert uit het eerste kwart van de 13de eeuw, de oudst bekende keur is van 1248. Mede dankzij de koopvaardij, de visserij, de lakennijverheid en de zoutindustrie groeide de stad in de middeleeuwen uit tot een van de belangrijkste steden van Holland en Zeeland. Die ontwikkeling was mede te danken aan de strategische positie van de stad.¹

Direct achter de Dam en tussen de Meelstraat (oorspronkelijk Middelstraat) en de Poststraat (oorspronkelijk Poort-, later Potstraat), op en tegen de aldaar gelegen kreekkrug, verrezen huizen waarvan het pand, thans aangeduid als Meelstraat 1, het grootste was.

Het Tempelierenhuis

Vanaf de achttiende eeuw staat het pand bekend als het Tempelierenhuis.² Het is een intrigerende naam, die verwijst

naar de legende over het ombrengen van de Tempeliers in 1312. Maar zowel het een als het ander is aan de fantasie ontsproten. Wellicht is het pand de eerste vestigingsplaats van de Dominicanen of Predikheren geweest, die zich rond 1275 in Zierikzee vestigden. Zij verhuisden in 1286 naar een nieuwe behuizing. De overlevering vindt waarschijnlijk haar oorsprong in het feit dat de Dominicanen hun eerste pand in Zierikzee hebben overgenomen van de orde der Eksterbroeders. Toen deze laatste orde al lang was vergeten, werd het gegeven ten onrechte gekoppeld aan het verbod van de Tempeliers. Daarenboven was de tweede vestiging van de Dominicanen gelegen aan de zuidzijde van de (Korte) Sint Janstraat. In de 18de eeuw situeerde men die vestiging ten onrechte aan de noordzijde in plaats van de zuidzijde van die straat. Daardoor kwam men uit bij de andere zijde van het pand de Haene, dat aan de Poststraat schuin tegenover de noordelijk ingang van de Korte Sint Janstraat staat.³

Gelet op de omvang en uitvoering van het huis was het ongetwijfeld in het bezit van een vooraanstaand Zierikzeeënaar. De oudste geschiedenis is evenwel niet met zekerheid te ach-

Afb. 1. De twee van elkaar afgewende hanen boven het middelste venster, 1978 (foto: J.D.C. Berrevoets; Collectie Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, Zierikzee).

terhalen. Het vroegste gegeven dateert uit 1543. Het pand moet toen in het bezit zijn geweest van Jacob Danielsz. Hij was apotheker en overleed elders in de stad in 1569.⁴ Het huis was inmiddels in het bezit gekomen van de weduwe Maerken Cornelis Jansse van Berghé, hertrouwd met Aert Rogyersz.. Zij gaf het pand, samen met twee huizen aan de Dam, in 1565 in onderpand voor het nakomen van de verplichtingen, die ze ten aanzien van haar kinderen op zich had genomen. In deze akte wordt ook voor het eerst de naam van het pand genoemd: den Haene, ontleend aan de twee hanen die in het metselwerk van de gevel aan de zijde van de Meelstraat zijn verwerkt⁵ (afb. 1).

Het pand was waarschijnlijk toen reeds in tweeën gesplitst omdat in de akte uitsluitend de 'Middelstraete' (Meelstraat) als belending wordt genoemd. De omvang van het pand was voor deze splitsing geen belemmering. Die leverde immers nog steeds twee grote huizen op. In de zeventiende eeuw werd het ook in tweeën bewoond om in de achttiende eeuw weer te worden verenigd. In 1622 wordt als eigenaar Rochus Danielsse vermeld. Hij was getrouwd met Janneken Boenaerd. In het midden van de zeventiende eeuw was het huis eigendom van Anthony Smulders, organist van de Grote of Sint Lievensmonsterkerk. Smulders was daarnaast herbergier en noemde zijn herberg "de Toelast".⁶

Afb. 2. De gevel aan de Poststraat, na de restauratie, 1979 (foto: J.D.C. Berrevoets; Collectie Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, Zierikzee).

In 1764 kwam het pand in handen van de loodgieter Abraham de Vos. Hij heeft ervoor gezorgd dat het ten oosten ervan gelegen huis aan de zijde van de Poststraat gedeeltelijk bij het pand werd getrokken. Aanvankelijk was dit als pakhuis in gebruik. De stadsraad van Zierikzee gaf in 1797 toestemming in dit erbij getrokken gedeelte een smederij te vestigen.⁷

Abraham de Vos verkocht het pand in 1811 aan de koperslager Johannes Jacobus Wansink. Vier generaties Wansink woonden hier. De laatste was J.B. Wansink. Hij had hier zijn loodgieters- en elektriciteitszaak. Aan de zijde van de Poststraat waren de winkel en de werkplaats gesitueerd. Achter de winkel, aan de zijde van de Meelstraat, lagen woonvertrekken, terwijl de verdiepingen als woning en berging werden gebruikt (afb. 2).⁸

Aankoop en gedeeltelijke restauratie door de Gemeente Zierikzee

Het belang van het pand en de staat waarin het zich bevond was in 1927 aanleiding voor de Vereniging Hendrick de Keyser om te pogen het pand in eigendom te verwerven. De eigenaar, A.J. Wansink, was uiteindelijk niet bereid om het huis te verkopen. Een nieuwe poging volgde in 1938/1939. De verkoopprijs bleek toen een onoverkomelijk struikelblok.

De slechte staat van het pand gaf in de jaren 40 van de 20ste eeuw aanleiding voor bemoeienis van de zijde van de gemeente Zierikzee en het Rijksbureau voor de Monumentenzorg. Dit was in 1943 aanleiding om over te gaan tot onteigening om zo restauratie door de gemeente mogelijk te maken. Dit ging niet door omdat alsnog een minnelijke schikking met de eigenares, L.S. Wansink-van Egmond, kon worden getroffen. Deze overeenkomst hield in dat de gemeente het noordelijk deel van de pand aan de Meelstraat zou verwerven om hierin onder te brengen de kort tevoren opgerichte Centrale Dienst Noord-Zeeland voor bouw- en woningtoezicht en gemeentewerken. De nieuwe eigenaar, J.B. Wansink, zoon van de weduwe Wansink, bleek ook bereid financieel bij te dragen aan de restauratie. Vanwege met name de oorlogsomstandigheden vonden zowel de aankoop als de restauratie geen doorgang (afb. 3).

In 1946 en 1947 waren er weer contacten met de Vereniging Hendrick de Keyser over aankoop van het pand om het vervolgens te restaureren. Dit leidde evenwel niet tot resultaat. Het jaar daarop, in 1948, bereikte de gemeente Zierikzee opnieuw overeenstemming met eigenaar J.B. Wansink om het noordelijk deel van het pand aan te kopen. Maar weer ontstond vertraging. Omdat de gemeente niet het gehele pand kon verwerven werden de plannen weer vooruitgeschoven.

In 1953 werd overeenstemming met de eigenaar bereikt. De gemeente zou het gehele huis aankopen voor een bedrag van 7.500 gulden. De watersnoodramp van dat jaar bracht echter andere prioriteiten met zich mee. Een storm, die op 3 januari 1954 plaatsvond, beschadigde het dak in ernstige mate. Omdat het gevaar van instorten groot was, werd de straat meteen afgezet en een kabel rond de topgevel aangebracht om omvallen te voorkomen. Vervolgens werd een steiger geplaatst

Afb. 3. Foto uit de jaren dertig van de 20ste eeuw (Collectie Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, Zierikzee).

tegen het instortingsgevaar. Duidelijk werd dat de noodzaak tot restauratie hoger was dan ooit tevoren. De eigenaar nam een welwillende houding in en stemde op korte termijn in met verkoop tegen een bedrag van 10.000 gulden. J.B. Wansink en zijn echtgenote kregen het recht het pand levenslang te bewonen.

Toen in de loop van 1954 nader onderzoek werd gedaan, bleek hoe slecht de toestand van in het bijzonder de gevel was. De gevel stond nog slechts overeind op de natuurstenen buitenbekleding zonder verband met beide zijmuren. Werd aanvankelijk uitgegaan van een bedrag van 100.000 gulden voor de restauratie, dit werd bij nader inzien 250.000 gulden. Vanwege de beperkte financiële middelen viel aan uitvoering niet aan te denken. Zierikzee was een gemeente met veel monumenten, Bovendien moest veel aandacht moest geven aan de wederopbouw na de watersnoodramp. Daarom moes-

ten de werkzaamheden zich beperken tot herstel van het dak en het verstevigen van de muren met bijkomende werkzaamheden. Die kosten werden geraamd op 120.000 gulden.

Eind 1954 vond de aanbesteding van het werk plaats. Onderdeel van de werkzaamheden was het verbeteren van de fundering waarna achter de gevel, over de volle hoogte, een betonskelet werd aangebracht. In 1956 moesten de werkzaamheden voorlopig worden stilgelegd. Die hadden een bedrag van ruim 108.000 gulden gekost waarmee het beschikbare krediet was verbruikt. De financiële situatie van de gemeente was zeer ernstig en de nog beschikbare middelen werden eerst gebruikt voor de restauratie van het stadhuis in diezelfde Meelstraat. Ondanks pogingen om financiën ter beschikking te krijgen, liet de hervatting van de restauratie op zich wachten.⁹

In 1976 werd een nieuw plan voor de restauratie gemaakt door B.V. van den Bergh, stadsarchitect bij Gemeentewerken Rotterdam. Problemen rond de verhuizing van de huurder brachten het gemeentebestuur ertoe om plannen tot restauratie te beperken tot de gevel aan de Poststraat. In dat kader werd onder meer het middengedeelte met de Gotische fries geheel vernieuwd. De totale kosten kwamen uit op bijna een half miljoen. Ook deze werkzaamheden werden, evenals de vorige, uitgevoerd door Aannemersbedrijf Woudenberg en zonen, gevestigd in Rhenen. De restauratie vond plaats in 1978/1979.¹⁰ De restauratie van de gevel aan de Meelstraat zou worden aangevat door de nieuwe Gemeente Schouwen-Duiveland waarin die van Zierikzee in 1997 was opgegaan. Het restauratieplan werd opgemaakt door J.L.C. Weyts uit Bergen op Zoom. Het werk werd uitgevoerd door aannemingsbedrijf Nico de Bont uit Vught.

Het bouwwerk

Het huis is gebouwd tegen de kreekrug¹¹, die globaal vanaf de oude haven westwaarts loopt in de richting van de St. Lievensmonsterkerk. De Meelstraat volgt deze rug grotendeels. Het straatpeil aan de Meelstraat ligt ongeveer 50 centimeter boven dat aan de Poststraat. Het tegen de kreekrug aanbouwen gaf er mogelijk aanleiding toe om voor de vloerhoogten verschillende uitgangspunten te kiezen: aan de zijde van de Meelstraat is er een kelder, waarvan de vloer ongeveer 125 centimeter onder het huidige straatpeil ligt, en een hoge bel-etage met verhoogde begane grondvloer en aan de Poststraat twee ongeveer gelijke etages, waarbij de onderste vloer op straatniveau ligt. Waar behoudens aan de gevel aan de Meelstraat verder geen bouwhistorisch onderzoek mogelijk was, blijft het onzeker in hoeverre het oorspronkelijke uitgangspunten betreft. Door de vrij lichte constructie van het huis (dunne muren met een houtskelet, afb. 4) en de wellicht onstabiele ondergrond is het in oostelijke richting vervormd, waardoor aanzienlijke zettingsscheuren zijn opgetreden.

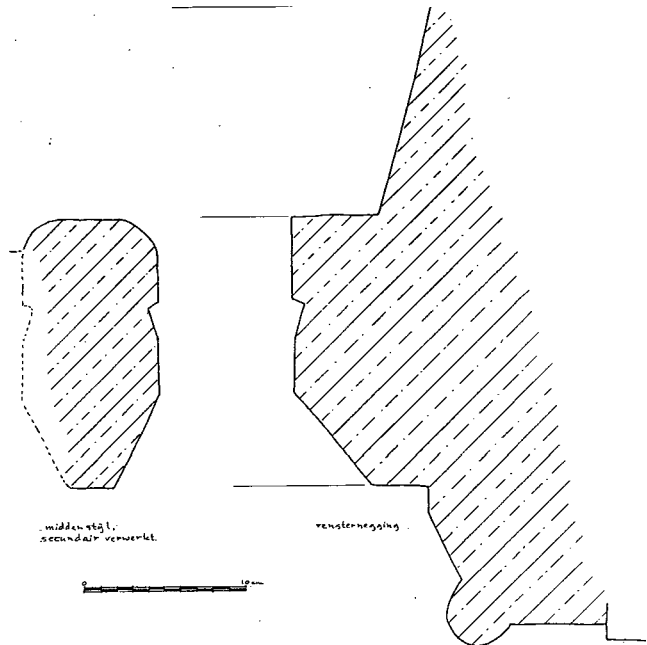
Een archeologisch onderzoek, uitgevoerd door BAAC uit 's Hertogenbosch¹² heeft weinig gegevens kunnen opleveren, omdat ten behoeve van de nieuwe, in 1954 aangebrachte betonnen funderingsplaat onder de stoep de lagen daar compleet verstoord zijn. Onderzoek op de oostelijke erfscheiding

geving van de weliswaar bij vorige restauraties vrijwel geheel vernieuwde houtconstructies. Een duidelijke vormverwantschap is aanwezig met het huis "de Cluijse", Oude Koornmarkt 26 te Antwerpen, dat dateert uit het midden van de 15de eeuw¹³. De opzetheeft ook overeenkomsten met een topgevel van het Gruuthuse te Brugge, die dateert van omstreeks 1425. Ook de achtergevel, hoewel ingrijpend gewijzigd en vernieuwd maakt een datering in die tijdspanne reëel. Ook daar lijkt een vormverwantschap met Brugse gevels te bestaan. In het nabij gelegen Bergen op Zoom is gebleken, dat kort na het midden van de 15de eeuw de toepassing van het houtskelet gestopt is. In Zierikzee zal dat wel niet veel afgeweken hebben.

De voorgevel aan de Meelstraat lijkt vrijwel geheel uit de oorspronkelijke bouwperiode te dateren. Op kelder-, begane grond- en verdiepingsniveau is hij geheel in Zuid-Nederlandse Gobertanger- en Ledesteenvorm opgetrokken. Erboven zijn grote rode bakstenen met Gobertanger paramentwerk toegepast. Op kelderniveau is in het midden een toegang met afgeschuinde neggingkanten aanwezig. Aan de bovenzijde eindigt die onbestemd en gaat daarna, versprongen, over in een rechte negging tot kort onder het middenvenster. De functie van deze negging blijft onbestemd, nu daarin geen sponningen of profileringen ten behoeve van bijvoorbeeld een bovenlicht zijn aangetroffen. Toch lijkt een oorspronkelijke functie voor de lichttoetreding in de kelder aannemelijk. Links van de doorgang is een niet-oorspronkelijke kelderingang in 1974 (?) zorgvuldig dichtgezet. Rechts is oorspronkelijk natuursteenmetselwerk aanwezig. De aanwezigheid van de keldertoegang en het zicht-gevelwerk tot ca 120 centimeter onder het straatniveau wekt de indruk, dat de straat na het maken van de Dam als beëindiging van de haven, tijdens de bouw van het huis laag gelegen was. Ook het idee van een rudimentaire waterloop aldaar is als mogelijkheid overwogen.

De openingen op de begane grond zijn bekroond met dubbele spitsbogen en ornamentwerk, waarbij de middelste de rijkste decoratie kent. Toch lijkt de westelijke, smalste, travee vanouds de ingang te hebben. De profilering in de negge loopt hier door tot onder het niveau waar vroeger de vensteronderdorpels in beide overige nissen gelegen hebben. In de 18de eeuw zijn de natuurstenen monelen in beide kruisvensters uitgebroken en zijn, lager, houten kozijnen met schuiframen geplaatst. De oorspronkelijke natuurstenen bovendorpels zijn behouden gebleven. De uitkomende restanten van de monelen zijn verwerkt in de benodigde vulling boven de nieuwe raamkozijnen (afb. 5). Boven het deurkozijn is hoofdzakelijk baksteen als vulling gebruikt. Bij deze verbouwing is wellicht het vloerniveau van de begane grond verlaagd tot het in 1954 nog bestaande peil. Het niveau van het troggewelvenkelderdek zou geïnspireerd kunnen zijn op een toen teruggevonden oorspronkelijk vloerpeil. De laatgotische sierankers boven de vensters hebben geen verbinding met de balklaag (!) en zitten zelfs ter plaatse van de gedichte vensterdelen. Ze zullen van elders afkomstig zijn geweest en mogelijk behoord hebben bij een in later tijd op die hoogte aangebrachte, vóór 1888 weer verplaatste, balklaag. Boven de vensternissen is

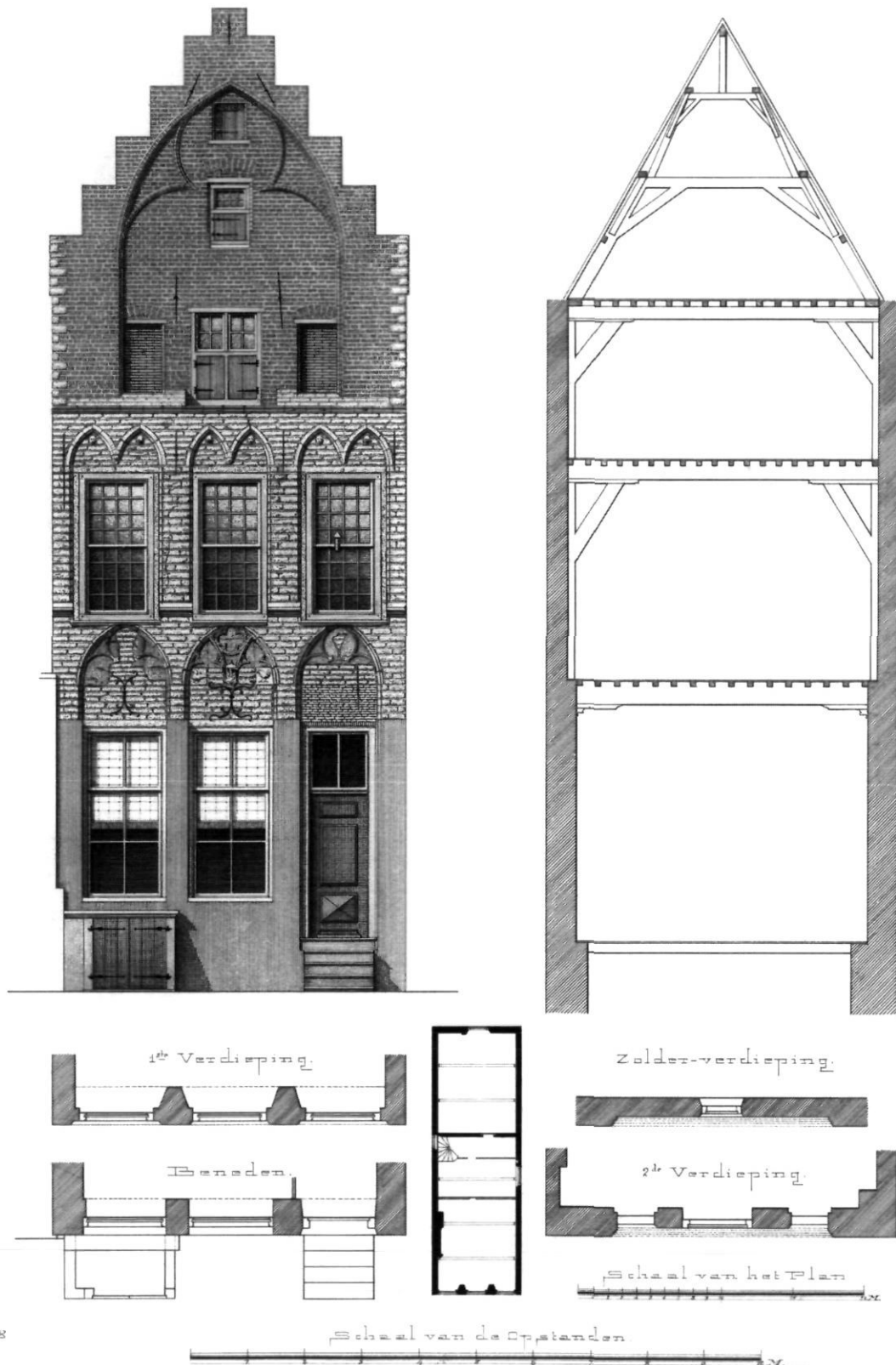

Afb. 5. profilering van de bestaande vensternegging en een hergebruikte moneel. Tekening J. Weyts

nog een, door de verdiepingsvensters doorbroken, waterslaglijst aanwezig, die aan beide uiteinden een ornament in de vorm van een schildje omvat.

De verdiepingsvensters zijn ook in nissen gevat, die hier met een dubbele spitsboog bekroond worden. Bij de boogaanzetten bevinden zich verweerde ornamenten, terwijl in de top van de bogen kopjes aanwezig zijn. Ook hier zijn de oorspronkelijke natuurstenen monelen, met behoud van de bovendorpels, uitgebroken. In de nissen zijn in de 18de eeuw houten kozijnen met schuiframen aangebracht, aan de onderzijde door de oude waterslaglijst heen gebroken. De vervorming van de gevel is hier, evenals op de begane grond, met baksteenwerk opgevuld. Aan de bovenzijde wordt de vensterpartij en het geheel natuurstenen gevelgedeelte afgesloten met een waterslaglijst, waarin roosjes zijn gehakt. Aan het eind van de 19de eeuw zijn eerst op de begane grond zesruits schuiframen aangebracht en pas, na de door A. Mulder voor het Rijksbureau voor de Monumentenzorg in 1888 uitgevoerde opmeting, ook op de verdieping (afb. 6). Omstreeks 1974 zijn die weer door de nu nog bestaande schuiframen van vroeg-19de -eeuws type vervangen (afb. 7).

De geveltop voor de tweede verdieping en zolder is vrijwel geheel in baksteen uitgevoerd. De vensters worden omvat door één grote spitsboognis met driepastracering. Het metselwerk in het middenveld is van oorsprong ongebruikelijk onregelmatig. Dat ondersteunt de hypothese¹⁴, dat dit verdiepte gedeelte oorspronkelijk dun gepleisterd is geweest. Voor de tracering en de trappen geldt dit in elk geval niet, aangezien de belijning van een smalle, in de profielstenen van de spitsboog ingeslepen voeg dan niet zichtbaar zou zijn geweest. Op de zolderverdieping is in het midden een thans naar de aan-

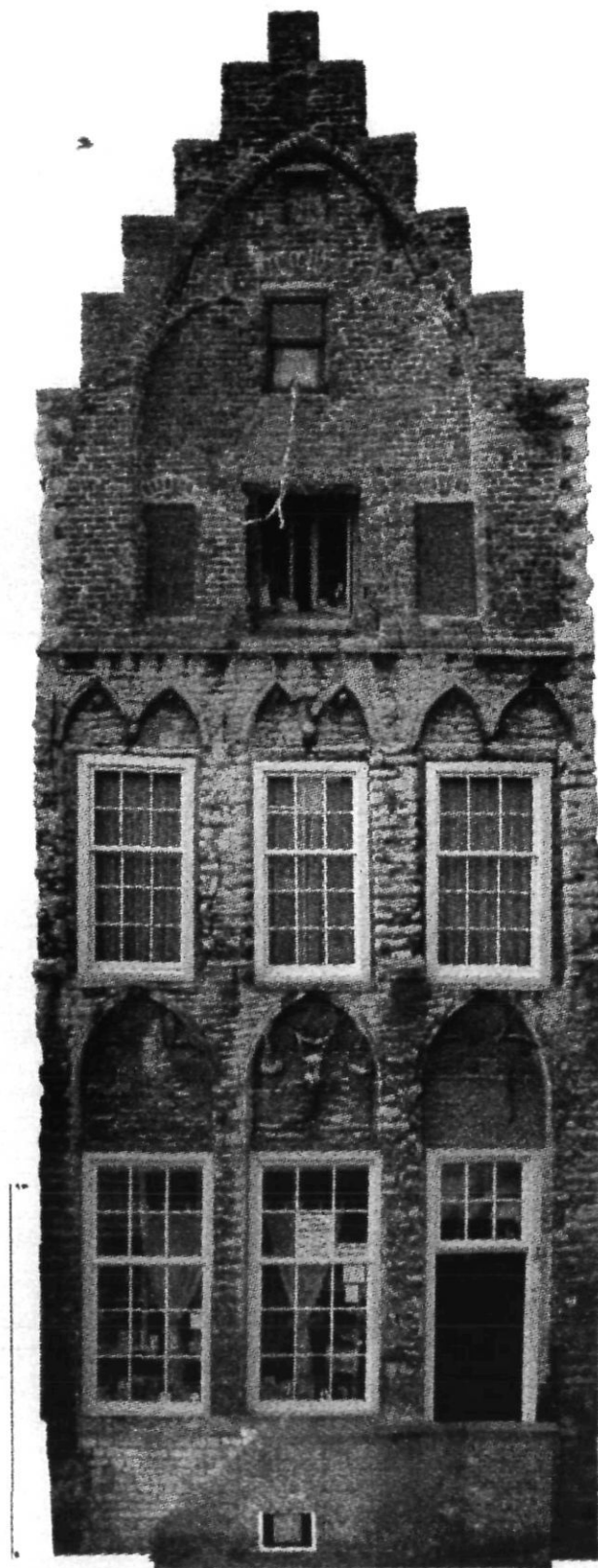
ten in 1888

Afb. 6. opmetingstekening van de voorgevel uit 1888, door H. Mulder aanwezig in archief van de RDMZ.

Afb. 7. foto uit 1921, aanwezig in het archief van de RDMZ.

wezige resten gereconstrueerd jonger kruiskozijn aanwezig. Aan weerszijden daarvan zijn er twee dichtgezette oorspronkelijke vensteropeningen. Het middenvenster zal in oorsprong wel gelijkvormig geweest zijn. Op de zolderverdieping is een oorspronkelijk (?) eiken kloosterkozijn aanwezig, waarboven zich nog een dichtgezette luikopening bevindt. Boven de spitsboog is nog een verdiepte nis aanwezig, mogelijk in oorsprong een lucht- of invliegopening voor bijvoorbeeld duiven.

Afb. 8. fotogrammetrische opname van de gevel door BAAC in 2001.

Afb. 9. huidige toestand van de gevel, foto J. Weyts .

De geveltrappen zijn afgedekt met rechte platen, aan de achterzijde schuin afgewerkt. Wellicht is dit niet de oorspronkelijke afdekking, doch van een andere dan de nu aanwezige zijn geen sporen aangetroffen.

In de 50-er jaren is een aanzet gemaakt voor herstel en wijziging van de voorgevel (afb. 8). Tegen de binnenzijde van de gevel werd tot aan de tweede verdiepingvloer een frame van gewapend beton aangebracht. Door geldgebrek is het niet afgewerkt, waardoor plaatselijk nog stekeinden doorsteken om het geheel later te completeren. De toegangstrap naar de voordeur is toen vervangen door een betonnen bordes met trap langs de gevel. Ter plaatse van een (jongere) kelderval onder het oostelijke venster werd het natuursteenwerk zorgvuldig bijgemetseld, doch aan de bovenzijde nooit afgewerkt.

Restauratie

Gelet op het bijzondere karakter van de gevel en de tot aan de jongste restauratie nooit uitgevoerde integrale restauratie of reconstructie is gekozen voor een conserverende aanpak. Waar enigszins mogelijk zijn de oude bouwdelen in situ geble-

Afb. 10. loodvullingen t.p.v. oorspronkelijke vensteropeningen, foto J. Weyts.

ven. Per steen is bepaald of behoud, herstel of vernieuwing wenselijk was. Wel zijn natuurlijk de bouwvallige gedeeltes hersteld, alsmede de vervormingsscheuren. De ingrijpende wijzigingen zijn onderstaand beschreven, van boven naar beneden (afb. 9). Van de geveltrappen zijn er twee vernieuwd. Van de tracering zijn alleen de compleet vergane stenen vervangen, maar dan wel in de oorspronkelijke profilering. Op de tweede verdieping is het kruiskoosje compleet vernieuwd, waarbij ook het omringende metselwerk deels vernieuwd is. In de dubbele spitsbogen boven de eerste verdiepingvensters zijn ontbrekende gedeeltes aangevuld. De onderdorpels van deze vensters zijn met een druiprand verzwaaard om het onderliggende metselwerk beter te beschermen. Boven de vensters van de begane grond zijn de sierankers zo goed mogelijk gereconstrueerd. In de nis boven het linkervenster zijn de leliën, die verdwenen waren, in hoofdvorm gereconstrueerd. In de nis boven het middenvenster zijn ter plaatse van de oorspronkelijke glaspanelen nu twee kijkgaten met een vulling van bladlood aangebracht (afb. 10). De oude vensteropeningen zijn daarmee gemakkelijker afleesbaar geworden. Onder de vensters zijn nieuwe lekdorpels aangebracht.

Afb. 11. de keldertoegang en de nieuwe trap naar de voordeur, foto J. Weys.

De ingrijpendste wijziging is uitgevoerd aan het ondergedeelte van de gevel. De voordeurdorpel is hier teruggebracht naar de 18de-eeuwse hoogte. Het betonnen buitenbordes met trap, waarin de onderdelen van het houten voordeurkozijn ingestort (!) waren, is daartoe verwijderd. Het aansluitende vloer gedeelte in het portaal is eveneens verlaagd. Om het oorspronkelijke natuurstenen ondergedeelte zichtbaar te laten is de stoep geheel verdiept uitgevoerd. De hardstenen treden die naar de voordeur leiden, zijn op een transparant stalen frame gelegd (afb. 11). Vanaf het stoepniveau is er een nieuwe keldertrap naar de kelderingang gelegd. Hoewel de kelderdeur oorspronkelijk naar binnen gedraaid heeft, draait die nu naar buiten. Een zware balk van het betonskelet maakte het naar binnen draaien niet mogelijk. Het huidige gebruik van de kelder en de complicatie van de versterking van een betonconstructie met onbekende wapening rechtvaardigde ook niet tot sloop van de balk over te gaan.

Het metselwerk van de gevel is voorzichtig gereinigd met water onder lage druk, waarbij de verweringspatina intact gebleven is. Het grotendeels nog oorspronkelijk voegwerk is, waar mogelijk, intact gelaten. Al bij al heeft de uitvoering

ertoe geleid, dat de technische gebreken hersteld zijn, doch het doorleefde karakter van de gevel in stand gebleven is. Voor de aanschouwer blijft het bekijken van deze gevel tot in detail interessant.

Noten

- * H. Uil schreef de historische achtergrond, J.L.C. Weys de bouwkundige achtergrond.
- 1 Huib Uil, *Zierikzee, stad met vele gezichten*, Goes 1996.
- 2 J. de Kanter Phil.z., *Chronijk van Zierikzee*, Zierikzee 1795², 11-12, 16-17.
- 3 P.A. Henderikx, *De oudste bedelordekloosters in het graafschap Holland en Zeeland*, Dordrecht 1977, 74,104-106; P.A. Hendrikx, 'Het ontstaan en de vroegste ontwikkeling van Zierikzee (tot ca. 1300)', in: *Kroniek van het land van de zeemeermin (Schouwen-Duiveland)*, 22 (1997), 16.
- 4 P.D. de Vos, *De Vroedschap van Zierikzee van de tweede helft der 16de eeuw tot 1795*, Middelburg 1931, 147.
- 5 Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, Zierikzee: Schepenbrieven Zierikzee, 31 augustus 1565.
- 6 Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, Zierikzee: Archieven stad Zierikzee, kohieren huisschatting, 1622 en 1654/1655. Rechterlijk archief Zierikzee, inv. Nr. 3841, 18 mei 1640. De Vos, *Vroedschap van Zierikzee*, 382, 496.
- 7 Idem, Archief Stad Zierikzee, nr. 60, resoluties raad, 13 oktober en 7 november 1797.
- 8 P.D. de Vos, *Oude patricische woonhuizen en geslachten te Zierikzee*, Zierikzee 1915, 5-8, eerder anoniem gepubliceerd in: *Nieuws- en Advertentieblad voor Zierikzee en omstreken*, 4 december 1908, nr. 49.
- 9 Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, Zierikzee: Archief Gemeente Zierikzee, 1941-1970, nrs. 1091-1096, Dossiers inzake aankoop en restauratie Tempelierenhuis, 1940-1961; Archief Centrale Dienst Noord-Zeeland, Zierikzee, nrs. 314a en b, Dossiers inzake de restauratie Tempelierenhuis, 1943-1958; J. Schuurbeque Boeye, 'Het Tempelierenhuis. Belangrijke restauraties in Zierikzee', in: *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 12 maart 1955.
- 10 Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, Zierikzee: Archief Gemeente Zierikzee, 1971-1996, nrs. 715, 716, Dossiers inzake de restauratie van het Tempelierenhuis, 1973-1982.
- 11 Een kreekrug ontstaat door de verlanding van een kreek d.m.v. een geleidelijke opvulling met zand. Bij een latere inklinking van de aangrenzende veenbodems daalt het maaiveld daar, terwijl dat ter plaatse van de voormalige kreek niet of veel minder plaatsvindt. Aldus treedt een omkering van reliëf op: de eerst diepe geul wordt later een hoogliggende rug.
- 12 BAAC rapport 01.098, september 2003
- 13 Bouwhistorische Verkenning, uitgevoerd door BAAC te 's Hertogenbosch in juni 2001.
- 14 Zie ook de Bouwhistorische Verkenning, uitgevoerd door BAAC te 's Hertogenbosch in juni 2001. Hierin worden enkele stuccestanten vermeld en wordt gerefereerd aan gelijkaardige bevindingen aan de gevel van het huis De Cluyse, Oude Koornmarkt 26, te Antwerpen.